

Tips och hjälpsidor

Kan själv!

Att handskas med stråkinstrument innebär att utsätta sig för ständiga risker. Vad kan jag göra om det och det händer... hur ska det göras... kan jag göra det själv...?

Att det händer saker med våra instrument – det är ett som är säkert! Som en liten vägledning i dessa frågor följer här några synpunkter. Är du tveksam i en situation, rådfråga då alltid din instrumentmakare före en eventuell åtgärd. Ta dig tid att en gång om året noggrant titta över ditt instrument, det kommer att bespara dig onödiga utgifter.

På följande sidor kan du förhoppningsvis få svar på några av dina frågor. Lycka till!

Instrumentet låter onormalt

Surrar ditt instrument eller låter orent, då kan du kontrollera följande:

- har någon spricka uppkommit i limfog eller trä
- är greppbrädan fullständigt limmad
- är stallet placerat korrekt mellan f-hålen
- är stallfotens anliggning mot lock riktig
- har ljudpinnen ramlat eller ändrat läge
- är strängen skadad i spinningen
- har det skyddande röret runt strängen skadats
- finns det dammbollar i instrumentet som sordinerar
- finns det en smutsbrygga vid tungorna i f-hålet
- att inte någon del av finstämmaren ligger an mot locket
- att ände från sträng eller sena inte orsakar missljudet.

På cello och bas kan även stackelpinnen orsaka missljud. Prova att ställa pinnen i olika lägen, i det läget pinnen är helt utdragen skall inte något missljud uppkomma. Försvinner inte missljudet, byt då stackel.

Stämskruven har lossnat

Stäm ner en sträng i taget, linda av strängen helt och avlägsna stämskruven från sitt håll. Titta noga på anliggningsytorna. En bättre anliggning på den smala delen är bra, för att minska framtida risker för sprickor i skruvlådan (på den sidan är ju hållfastheten störst – mest material). Stryk skruvpasta på skruvens anliggningsyta, (krita och tvål användes förr). Det är nu viktigt att upplindningen sker rätt d.v.s. att det sista varvet ligger helt nära stämlådan. Då gör strängdraget att skruven dras in.

Upprepa samma procedur på alla skruvar. Är anliggningen inte bra, behövs en instrumentmakares hjälp för brotschning och eventuellt nya skruvar. Har en stämskruv

Rätt upplindad sträng.

Tips och hjälpsidor

helt plötsligt ”sjunkit in” i skruvlådan kan det vara värt att noggrant söka efter sprickor. I ett sådant fall rekommenderas att du fort lämnar instrumentet till din instrumentmakare för reparation.

Stämskruven har fastnat

Använd t.ex. en ljudpinne vars ände hålls mot den smala delen av stämskruven, slå försiktigt ut skruven så att sprickor i stämlåda inte uppkommer. Här behövs nu skruvpasta! (Se föregående avsnitt.)

Halsen sitter löst

Det sammanlagda strängdraget på en violin är ca 25 kg. Inpassning av halsen i överklotsen är därför mycket viktig. Är arbetet inte utfört noggrant ökar risken för att halsen lossnar. Vid en sådan olycka, spara eventuella bitar och lämna dom tillsammans med instrumentet till din instrumentmakare.

Greppbrädan är lös

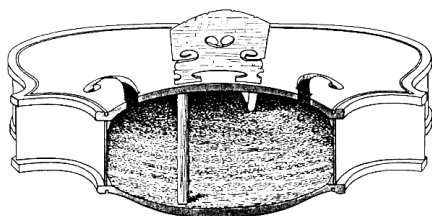
Stäm ner instrumentet åtminstone en kvint. Se till att greppbrädan sitter på ungerfärlig plats (med hjälp av gummiband eller liknande) och att stallet står på sin plats, detta för att ljudpinnen inte ska ramla. Lämna in till din instrumentmakare.

Senan har gått sönder

Det är oftast en gammal sena eller en tvinnad fiber som går sönder. Använd en ny sena av nylon med mässingsmuttrar. Kontrollera att ljudpinnen inte rört sig och att stallet står på rätt plats.

Ljudpinnen har ramlat

Minska omedelbart strängtrycket genom att stämma ner. Det minskar risken för sprickor i locket, där strängtrycket på en violin är ca nio kg. Din instrumentmakare ställer dit den gamla ljudpinnen eller en ny, något längre, på rätt plats.

Stallet har ramlat

Kontrollera att stallet inte är skadat eller deformerat. Har spricka eller skada uppstått under stränghållare, kontakta instrumentmakaren. Är stallet skadat behövs troligen ett nytt skäras till, kontakta instrumentmakaren. Är stallet intakt reser du det på rätt plats efter att strängarna slackats något. Lite krita under stallfötterna fixerar positionen.

Tips och hjälpsidor

Sprickor och avslagna hörn

Antingen det gäller nya eller gamla sprickor i trä eller limfog, är det viktigt att hålla området rent. Rör det inte, det kan påverka senare limningsresultat. Ta noga vara på eventuella bitar men tejpa aldrig fast dem på instrumentet! Är sprickan i locket nära stallets plats, stäm ner instrumentet och kontakta din instrumentmakare.

Strängar som "durrar" mot greppbrädan

Kontrollera först greppbrädans linje genom att trycka ned strängen i början och slutet av greppbrädan. Formen ska vara konkav och på mitten av en greppbräda ska det finnas luft.

Det förekommer att smuts eller markeringar på greppbrädan orsakar oljudet, rengör i så fall. Även en liten nedslitning av brädan kan orsaka durr. Lämna instrumentet till fackman för hyvling till rätt form.

Durret kan också bero på att strängarna skurit ner i stallet. Är förändringen liten, kan det fungera med att du trär plaströr på strängen vid skårorna i stallet.

En nedsliten och/eller för låg översadel kan ge en för låg stränghöjd vilket orsakar missljudet. I sådant fall måste en ny tillpassas eller den för låga "halvsulas".

Taglet har lossnat på stråken

Oftast har det lossnat i froschänden, och det kan bero på en dålig tagling eller en krympt kil som tillåtit taglet att smita emellan. Oftast får stråken taglas om.

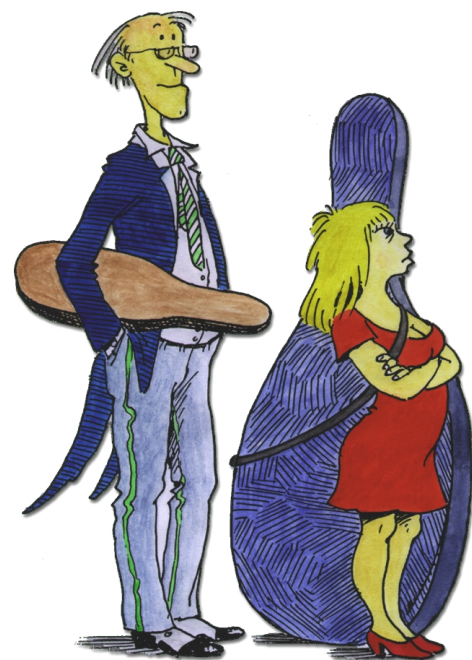
Stråken är skev

Har stråkmakaren använt virke som inte varit fiber-parallellt kommer denna skevhet förr eller senare. Om stråkarna lagts på skrå har man kanske fått ut en stråke extra på dussinnet. Titta noga på stråken och kontrollera att fibrerna verkligen är parallella. En kvist eller vresighet i materialet kan också ge samma resultat. Visst kan stråken basas om (böjas i värme), men skevheten kommer tillbaka – var så säker!

Har däremot skevheten uppstått på grund av att stråken legat med spänt tagel en längre tid, eller att utslitet tagel på ena sidan dragit stråken snett, ja då kommer basningen till rätt form att ge ett bestående resultat.

Taglet kan inte spännas

Om ingenting händer när du skruvar på froschskruven, då är muttern i froschen utsliten. Muttrarna finns i mässing (som slits ut) eller i brons (som inte slits). Mycket sällan är gängorna på skruven förstörda, då skruven är i stål. Som en mycket tillfällig lösning kan skruven avlägsnas och froschen

Tips och hjälpsidor

läggas på ett underlag med stöd mot muttern. Ta en tång eller ett litet slagverktyg och forma försiktigt hålet något ovalt. Detta fungerar ett litet tag som en nödlösning. Lämna in stråken till din instrumentmakare för ny mutter.

Spetsplattan har lossnat på stråken

Har oturen varit framme, beror problemet på att stråkhuvudet har spruckit under spetsplattan. Lämna i så fall in stråken till din instrumentmakare med en gång, så att inte harts och smuts försvårar limningen. Har du haft tur har bara limningen släppt, och då åtgärdas det enkelt i verkstaden.

Froschkruven går trögt

Friktionen i gången kan minskas med grafit eller siliconfett. Blyerts kan också användas på glidytan mellan stråke och frosch samt anliggningsytan mellan stråkände och kapsel.

Kontrollera att muttern inte har lossnat från froschen, det leder till ett felaktigt dragmoment. Har slitage lett till bortnötning av material med påföljande glapp, får din instrumentmakare fodra i nytt trä.

Kust- och inlandstagel

Hästtagel reagerar konsekvent på luftens fuktighet. Ökad fuktighet ger längre, och minskad fuktighet kortare tagel. Rent farligt kan det bli med ett kort insatt tagel i Norrlands inland en torr vinter. Detta kan i värsta fall leda till stråkbrott.

Grundhartsning av stråke

Spara gamla bitar av harts och krossa dem antingen i en bomullsklut eller i ren alkohol. Vid behov kan sedan pulvret pudras eller lösningen penslas på taglet. Använder du spritlösningen, var då mycket försiktig (använd mellanlägg) då spriten löser lack!

Smutsigt tagel

Rengöring av smutsigt tagel kan göras med en gammal tandborste och ren sprit. Du måste vara mycket försiktig, dels för att inte ”blöta upp” lacken men se också till att ingen fukt tränger in i spetskilen. Den kan då svälla och spränga stråkhuvudet!

